

STERKER
VRIJWILLIGEN

vzw Vlaams Steunpunt
VRIJWILLIGERSWERK

www.vlaanderenvrijwilligt.be
www.vrijwilligerswerk.be

IS DAT NU VRIJWILLIGERSWERK OF NIET?

Tal van initiatieven worden gekoppeld aan het begrip vrijwilligerswerk, terwijl het vaak niet gaat om vrijwilligerswerk volgens onze vrijwilligerswet. De verklaring? De noemer vrijwilligerswerk kan een houvast bieden om activiteiten die men elders moeilijk kan catalogeren, onder te brengen.

Vaak goed bedoeld, maar door alles als 'vrijwilligerswerk' te bestempelen, krijgen mensen wel eens de illusie dat ze onder de bescherming van de vrijwilligerswet vallen, terwijl dit nu het zwakke en twijfelachtige punt is. Soms, ja, maar dus niet altijd.

Het Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk vzw pleit daarom om de begrippen uit elkaar te houden, zonder blind te zijn voor ontwikkelingen in de samenleving en het feit dat er tal van waardevolle initiatieven bestaan of in ontwikkeling zijn die maatschappelijke meerwaarde bieden. Ze vallen alleen niet altijd onder de vrijwilligerswet, en die knoop willen helpen ontwarren. We zoomen in op verschillende vormen van activiteiten, die vaak verward worden met vrijwilligerswerk.

1. Vrijwillige inzet	2
2. Informele zorg	3
3. Burgerinitiatieven	4
4. Vermaatschappelijking van de zorg	5
5. Mantelzorg	6
6. Vriendendienst	7
7. Goede daad	7
8. Arbeidszorg	8
9. Zelfhulp	9
10. (Maatschappelijke) stage	10
11. Werknemersvrijwilligerswerk	11
12. Gemeenschapsdienst	12
13. Volontourism	13
14. Vrijwilligerswerk: wat is het dan wel?	14

1. Vrijwillige inzet

Wat? Maatschappelijke inzet van mensen op vrijwillige basis, zoals het uitvoeren van vrijwilligerswerk, informele zorg en burgerinitiatieven.

Thomas hoort dat er plannen zijn om in zijn wijk alle bomen te ontwortelen, zonder concrete plannen vanuit de gemeente om die te vervangen. Thomas start een petitie op, en organiseert acties in zijn straat en de wijk om de bewoners te mobiliseren en de gemeente te pogen overtuigen met een goed alternatief op de proppen te komen. Dit is een burgerinitiatief.

Naast Laïla woont een oude buurvrouw die niet goed te been is. Ze helpt haar altijd de vuilzakken buiten te zetten en brengt meer dan eens water en melk mee als ze van de winkel komt. Dit valt onder informele zorg.

Op een vergadering van een thuiszorgdienst worden taken verdeeld onder vrijwilligers, met als activiteit: boodschappen doen, gezelschap verzorgen, meegaan met iemand naar het ziekenfonds of naar de gemeente. Dit valt onder het vrijwilligerswerk.

Conclusie: vrijwilligerswerk kan je beschouwen als een vorm van vrijwillige inzet, maar is er geen synoniem van, vermits ook informele zorg en burgerinitiatieven hier thuishoren.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt in 'min of meer georganiseerd verband'.
- Omdat vrijwilligerswerk als kenmerk heeft dat het zich buiten het gezins- of familieverband afspeelt.

2. Informele zorg

Wat? Informele zorg omvat zowel de zelfzorg, de mantelzorg als de zorg verleend door vrijwilligers. Je kan stellen dat iedereen die op regelmatige basis en als niet-professionele zorg- of hulpverlener zorg biedt aan een zieke persoon, aan informele zorg doet.

Na een dag hard werken, spannende vergaderingen en het aanlopen tegen deadlines, gaat Marc meteen na het werk naar de fitness, om zijn batterijen weer op te laden. Dit is een vorm van zelfzorg.

Pauline neemt de zorg op zich van haar bedlegerige man. Eens per week komt ook haar zus meehelpen. Dit valt onder mantelzorg.

Om mensen wat op hun gemak te stellen, organiseert het ziekenhuis een 'menselijk onthaal' door vrijwilligers. De vrijwilliger begeleidt de patiënt naar de juiste afdeling. Dit valt onder vrijwilligerswerk.

Conclusie: je kan vrijwilligerswerk zien als een onderdeel van de informele zorg, maar met dien verstande dat het geen synoniemen zijn. Een (groot) deel van de informele zorg situeert zich buiten het (min of meer) georganiseerd verband. Dat min of meer georganiseerd verband is een absoluut kenmerk van vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt in 'min of meer georganiseerd verband'.
- Omdat vrijwilligerswerk als kenmerk heeft dat het zich buiten het gezins- of familieverband afspeelt.
- Omdat vrijwilligerswerk zich over verschillende domeinen en sectoren uitstrekt en zich niet beperkt tot activiteiten die aan zorgtaken zijn gelinkt.

3. Burgerinitiatieven

Wat? Een burgerinitiatief is een initiatief dat door een burger (of groep van burgers) wordt genomen om een probleem, thema of voorstel op de politieke agenda te zetten (lokaal, Vlaams, federaal, Europees) met als doel een oplossing of antwoord van de overheid op de situatie te bieden.

Thomas hoort dat er plannen zijn om in zijn wijk alle bomen te onwortelen, zonder concrete plannen vanuit de gemeente om die te vervangen. Thomas start een petitie op, en organiseert acties in zijn straat en de wijk om de bewoners te mobiliseren en de gemeente te pogen overtuigen met een goed alternatief op de proppen te komen. Dit is een burgerinitiatief.

In Turnhout hebben een achttal mensen het initiatief genomen om 'de koep' te lanceren: zij ijveren voor meer sociale verbondenheid, nemen culturele initiatieven en volgen als burgerbeweging de politieke actualiteit op. Dit is een burgerinitiatief.

Vrijwilligers kunnen (vaak in hoedanigheid van feitelijke vereniging) vanzelfsprekend beschouwd worden als mogelijke actoren binnen burgerinitiatieven, maar ook hier weer kan je niet stellen dat elk burgerinitiatief onder het vrijwilligerswerk valt. Het is immers pas van zodra er minstens twee mensen de werking organiseren, er controle over uitoefenen,... dat je kan spreken over een feitelijke vereniging die onder de vrijwilligerswet valt.

Conclusie: onder bepaalde voorwaarden kan 'Actief Burgerschap' onder de noemer vrijwilligerswerk vallen. Elke vrijwilliger is bovendien een actief burger, maar niet elke actieve burger is een vrijwilliger.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt in 'min of meer georganiseerd verband'.
- Omdat vrijwilligerswerk mogelijk is in politieke of ideologisch georiënteerde settings, maar zich niet daartoe beperkt.
- Omdat niet alle vrijwilligerswerk gericht is op veranderingen of aanpassingen aan het (politiek) bestel of beleid.

4. Vermaatschappelijking van de zorg

Wat? Vermaatschappelijking van de zorg is het streven om mensen met beperkingen, chronisch zieken, kwetsbare ouderen, jongeren met gedrags- en emotionele problemen, mensen die in armoede leven,, een eigen zinvolle plek in de samenleving te laten innemen, hen daarbij waar nodig te ondersteunen en de zorg zoveel mogelijk geïntegreerd in de samenleving te laten verlopen.

Er ontstaan her en der zorgnetwerken waarbij zowel professionals van verschillende diensten (ziekenfonds, OCMW, buurthuizen) samenwerken met bewoners, mantelzorgers, eventueel ook vrijwilligers pogen om de dienstverlening zo dicht mogelijk bij de meest kwetsbaren te brengen. Lokale besturen proberen te sensibiliseren opdat mensen taken opnemen (planten water geven, rolluikken optrekken, ...) waar de overheid niet (meer) in tussenkomt.

Ook in de sector van mensen met een beperking ontstaan er initiatieven om de zorg voor de persoon met een beperking te verruimen om bv. het gezin of de directe familie enigszins te ontlasten.

Conclusie: in het debat over de vermaatschappelijking van de zorg wordt vaak gekeken naar vrijwilligers en het vrijwilligerswerk. Toch kan je beide concepten niet op eenzelfde lijn zetten: veel vrijwilligers helpen vanzelfsprekend de 'vermaatschappelijking van de zorg' mee in de praktijk te zetten, maar ze zijn niet de 'eerste' partners in dit verhaal.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt in 'min of meer georganiseerd verband'; de vraag is wie de taken nu 'organiseert'.
- Omdat vrijwilligerswerk als kenmerk heeft dat het zich buiten het gezins- of familieverband afspeelt, of in eerste instantie niet gericht is op mensen die men kent of tot de directe kring behoren van de vrijwilliger.
- Omdat vrijwilligerswerk zich over verschillende domeinen en sectoren uitstrekt en zich niet beperkt tot activiteiten die aan zorgtaken zijn gelinkt.
- Omdat de 'integratieve functie' van vrijwilligerswerk slechts één van de aan het vrijwilligerswerk toegekende functies zijn.

5. Mantelzorg

Wat? Mantelzorg is de zorg voor chronisch zieken, gehandicapten en hulpbehoevenden door naasten: familieleden, vrienden, kennissen en buren. Kenmerkend is de reeds bestaande persoonlijke band tussen de mantelzorger en zijn of haar naaste. Daarnaast gaat het om langdurige zorg die onbetaald is.

Iedereen die regelmatig de zorg opneemt voor een familielid, vriend(in), buur of kennis die tijdelijk of permanent extra zorg nodig heeft, is mantelzorger.

Elisabeth gaat dagelijks langs bij haar schoonbroer, die sinds eenjaar weduwnaar is en met de gezondheid sukkelst. Ze maakt zijn eten klaar en doet licht poetswerk in zijn appartement.

Conclusie: mantelzorg is een onderdeel van informele zorg, kan gezien worden als een concretisering van de 'vermaatschappelijking' van de zorg maar is géén vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt in 'min of meer georganiseerd verband'.
- Omdat vrijwilligerswerk als kenmerk heeft dat het zich buiten het gezins- of familieverband afspeelt, of in eerste instantie niet gericht is op mensen die men kent of tot de directe kring behoren van de vrijwilliger.
- Omdat vrijwilligerswerk zich over verschillende domeinen en sectoren uitstrekt en zich niet beperkt tot activiteiten die aan zorgtaken zijn gelinkt.

6. Vriendendienst

Wat? Een vriendendienst ontstaat vaak uit een spontane reflex van mensen om personen die tot de vrienden- of kennissenkring behoren, op de ene of de manier te helpen, zonder daar meteen iets voor terug te verwachten.

Tijdens hun wekelijkse squashspel polst Pierre of Jan hem het weekend daarop zou kunnen helpen bij zijn verhuis. Jan engageert zich.

Conclusie: Een vriendendienst verlenen, is géén vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt in 'min of meer georganiseerd verband', dus niet gericht is op een dienstverlening van de ene naar een andere persoon, zonder tussenkomst van een organisator

7. Goede daad

Wat? Een goede daad is iets dat spontaan gebeurt en waar tegenover geen verloning staat. Een goede daad voor iemand doen is iets dat bijzonder aangenaam of nuttig is.

David helpt een oud vrouwtje dat wat staat te aarzelen, bij het oversteken van de straat.

Marie-Louise ziet hoe iemand haar handtas vergeet op de trein, pakt die handtas op en loopt de dame achterna.

Een voorbijganger ziet hoe een groepje pestkoppen een jongetje lastig valt. De voorbijganger komt tussen.

Conclusie: een goede daad verrichten is géén vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt in 'min of meer georganiseerd verband', dus niet gericht is op een dienstverlening van de ene naar een andere persoon, zonder tussenkomst van een organisator
- Omdat vormen en initiatieven van vrijwilligers 'spontaan' kunnen ontstaan en leiden tot nieuwe verenigingen of verbanden, maar een toevallige spontane actie van een persoon naar een andere, is onvoldoende om over vrijwilligerswerk te spreken

8. Arbeidszorg

Wat? Arbeidszorg biedt arbeid op maat aan personen die niet, nog niet of niet meer terechtkunnen in het reguliere of beschutte tewerkstellingscircuit. Arbeidszorg bevindt zich op het continuüm tussen zorg en arbeid, waarbij de nadruk kan overhellen naar één van beide naargelang de vraag en de mogelijkheden van de arbeidszorgmedewerker.

Arbeidszorg realiseert voor ieder mens het recht op arbeid en biedt hem/haar de kans te genieten van de latente functies van arbeid zonder de nadelen of de risico's die verbonden zijn aan een arbeidsovereenkomst. Het verhoogt zo het algemeen welzijn en de maatschappelijke integratie van de arbeidszorgmedewerker.

Paul bewerkt hout in een houtatelier. Hij zaagt, schuurt en verft plankjes en assembleert ze tot CD-rekken. De productie wordt verkocht.

Annette sorteert de binnengekomen materialen van de Kringwinkel. Materiaal dat gerepareerd kan worden geeft ze door aan de reparatieploeg, wat stuk is belandt op de container, wat meteen verkoopbaar is, zet ze klaar voor de winkelploeg.

Conclusie: arbeidszorg is géén vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk niet moet: de vrije wilsautonomie speelt mee, terwijl arbeidszorg een vorm van gestructureerde arbeid is.
- Omdat vrijwilligers kunnen niet gesanctioneerd worden bij 'no show': in arbeidszorg kan het niet opdagen gepenaliseerd worden.
- Omdat arbeidszorg wordt geregeld in een specifiek decreet.
- Omdat binnen arbeidszorg worden mensen ingeschakeld in een specifiek 'productie' of dienstverleningsproces, dat is niet het geval bij vrijwilligerswerk.
- Omdat arbeidszorg situeert zich binnen een arbeidsmarkttraject of binnen een zinvolle bezigheid voor mensen met een psychische kwetsbaarheid.

9. Zelfhulp

Wat? “Een zelfhulpgroep verenigt mensen met een gemeenschappelijk probleem of in een zelfde situatie om samen beter te worden.”

Het gaat meestal om minder gestructureerde verbanden van mensen die eenzelfde probleem, lot, of situatie delen en een behoefte hebben hierover samen te komen, te praten om zichzelf te versterken. Leden van een zelfhulpgroep vertrekken altijd in meerdere of mindere mate van ervaringsdeskundigheid over het thema dat hen verbindt.

Maurice heeft dwangmatige smetvrees, in die mate dat het zijn leven dreigt te beheersen. Hij blijft niet bij de pakken zitten en start een groep op met lotgenoten om het probleem onder elkaar te bespreken zodat de leden elkaar kunnen helpen om met dit probleem om te gaan.

Nina en Pien leven met hun vader, die zwaar aan alcohol verslaafd is. De kinderen worden aangeboden om gesprekken te voeren in een groep van kinderen en jongeren van ouders die aan alcoholisme lijden.

Conclusie: zelfhulp is géén vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk in essentie gebeurt ten aanzien van ‘anderen’ zonder dat het rechtstreeks een voordeel oplevert voor de vrijwilliger (m.a.w. de vrijwilliger zelf kan niet de directe begunstigde zijn van zijn of haar engagement)
- Bij zelfhulpgroepen kan wel gesproken worden van een grijze zone: van zodra de zelfhulpgroep anderen betreft, zich richt op sensibilisering,...kan het evolueren naar vrijwilligerswerk.

10. (Maatschappelijke) stage

Wat? Een stage impliceert dat mensen in een beroepspraktijk aan ervaringsleren doen.

Het gaat om het geheel aan geïndividualiseerde begeleidingssituaties en zelfstandige leersituaties tijdens een periode van ervaringsleren in de beroepspraktijk, waarbij de student zich inschakelt in de dagelijkse activiteiten van de stageplaats.

De maatschappelijke of sociale stage situeert zich binnen het kader van een opleidingsinstantie en heeft tot doel leerlingen of studenten de kans te geven ervaring op te doen binnen een (maatschappelijk verantwoorde) context: meehelpen, samenwerken,...binnen organisaties zonder winstoogmerk of met een sociale doelstelling. Een maatschappelijke stage is geen beroepsstage.

Kaat zit in het hoger secundair onderwijs en krijgt de kans zich een week in te zetten voor een project naar keuze. Kaat engageert zich in een rust- en verzorgingstehuis.

Conclusie: een (maatschappelijke) stage is géén vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat de stagiair de stage dient te vervullen in het kader van de opleiding, het verwerven van een diploma, het voltooien van het curriculum,... De vrije wilsautonomie ontbreekt; er zit een verplichting in.
- Omdat je je kan afvragen wie de organisator is: de onderwijsinstelling of de organisatie waar de stage wordt gelopen? Hier hangt nog veel te veel mist rond.

11. Werknemersvrijwilligerswerk

Wat? Een activiteit, waarvoor de werkgever aan de werknemer(s) de mogelijkheid biedt zich in te zetten voor een maatschappelijk doel, tijdens werktijd. In feite gaat het om een 'maatschappelijk verantwoorde' teambuildingsactiviteit.

Bedrijf X wil werknemers laten kennismaken met de sociale organisaties die actief zijn in de buurt. Op een dag in mei kunnen werknemers in groepjes van vijf tot tien een dag hun handen uit de mouwen gaan steken. Dat gebeurt in de werktijd.

Conclusie: gezien het initiatief uitgaat van de werkgever, het zich afspeelt in de werktijd (of hoofdzakelijk in de werktijd) kan je in dit geval bezwaarlijk van vrijwilligerswerk spreken.

Waarom?

- Omdat de werknemer 'vrijwilligt' tijdens de werkuren en dus hiervoor betaald wordt, wat in tegenspraak is met het onbezoldigde karakter van vrijwilligerswerk.
- Omdat er vragen gesteld kunnen worden over wie de activiteit organiseert: een bedrijf kan immers geen organisator van vrijwilligerswerk zijn.

12. Gemeenschapsdienst

Wat? Vorm van onbetaalde inzet waarbij de deelname aan, of de voorwaarden waaronder, en de wijze waarop wordt deelgenomen door anderen worden geïnitieerd en/of ingericht. In België gaat het o.m. om het idee om uitkeringsgerechtigde werklozen 'verplicht' te laten vrijwilligen.

Theo heeft een werkloosheidsuitkering. Om hem te activeren wil de RVA dat hij de fietspaden en voetpaden onkruidvrij gaat maken in ruil voor zijn werkloosheidsvergoeding.

Conclusie: gemeenschapsdienst is geen vrijwilligerswerk

Waarom?

- Omdat vrijwilligerswerk dient te gebeuren vanuit de vrije wil van de persoon zelf.
- Omdat een verplicht engagement in contradictie staat met de essentie van vrijwilligerswerk.
- Omdat vrijwilligerswerk gebeurt zonder dat de vrijwilliger daar per definitie iets voor in ruil krijgt, bij gemeenschapsdienst staat de inzet in ruil tot de uitkering.
- Omdat een vrijwilliger kan kiezen of en waar hij/zij zich engageert, wat bij gemeenschapsdienst niet het geval is.

13. Volontourism

Wat? Volontourism houdt een aanbod in van (meestal commerciële) spelers op de markt die mensen de kans bieden naar exotische oorden te reizen en zich tegelijkertijd elders ter wereld in te zetten.

Lianne is gefascineerd door schildpadden. Ze vindt een aanbod van reisorganisatie X om in de Stille Zuidzee schildpadden te gaan spotten, wat interessant zou zijn uit het oogpunt van natuurbehoud. Lianne betaalt de reis, haar verblijf en wordt verondersteld ook een solidariteitsbijdrage per dag in te calculeren voor de organisatie ter plekke.

Conclusie: Volontourism is géén vrijwilligerswerk.

Waarom?

- Omdat er vraagtekens geplaatst kunnen worden bij wie of wat de ontvangende organisatie is.
- Omdat het aanbod komt vanuit een commerciële partner: zij kunnen geen beroep doen op vrijwilligers.
- Omdat het in feite (vaak) gaat om als 'maatschappelijk verantwoord' verpakt toerisme.

14. Vrijwilligerswerk: wat is het dan wel?

Wettelijke definitie

1. Vrijwilligerswerk is elke activiteit die onbezoldigd en onverplicht wordt verricht, ten behoeve van één of meer personen, andere dan degene die de activiteit verricht, van een groep of organisatie of van de samenleving als geheel; die ingericht wordt door een organisatie anders dan het familie- of privé-verband van degene die de activiteit verricht; en die niet door dezelfde persoon en voor dezelfde organisatie wordt verricht in het kader van een arbeidsovereenkomst, een dienstencontract of een statutaire aanstelling.
2. De vrijwilliger is elke natuurlijke persoon die een activiteit verricht zoals omschreven in 1.
3. Een organisatie is elke feitelijke vereniging of private of publieke rechtspersoon zonder winstoogmerk die werkt met vrijwilligers.

Vrijwilligerswerk kent geen eenduidige definitie. Wel kan er gezegd worden dat vrijwilligerswerk altijd vier componenten bevat[1]:

1. Het is het geheel van activiteiten die op vrijwillige basis worden uitgevoerd,
2. zonder financiële vergoeding (buiten eventuele onkostenvergoedingen),
3. in georganiseerd verband,
4. en met een maatschappelijk doel en voor anderen, hetzij individuen, groepen of de samenleving in haar geheel (maar zonder familieband, zie hiervoor mantelzorg).

De vrijwilligerswet is langs de ene kant dus vrij ruim, omdat ze niet afbakent wat wel of niet onder een vrijwillige activiteit valt, maar begrenst wel wat er onder de definitie valt. Door de omschrijving te koesteren en te verdedigen, kunnen we met z'n allen de eigenheid van het vrijwilligerswerk bewaken en de essentie van de meerwaarde van het vrijwilligerswerk verdedigen.